

نشر بیگل
Bidgol Publishing

سرشناسه: شهابی، هوشنگ Chehabi, H.E

عنوان و نام پدیدآور: تاریخ سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایران مدرن؛ مقالاتی در پاسداشت یرواند آبراهامیان/
گردآورنده: هوشنگ شهابی؛ ترجمه حمیدرضا یوسفی

مشخصات نشر: تهران: بیدگل، ۱۴۰۵

مشخصات ظاهری: ۴۶۴ ص. ۲۱×۱۲،۵ س.م.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۱۳-۲۲۰-۹

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: عنوان اصلی: Political, Social and Cultural History of Modern Iran: Essays in Honour of Ervand Abrahamian

موضوع: ایران -- تاریخ -- پهلوی، ۱۳۵۷-۱۴۰۳ -- مقاله‌ها و خطابه‌ها

موضوع: Iran -- History -- Pahlavi, 1925 - 1978 -- Addresses, Essays, Lectures

موضوع: آبراهامیان، یرواند، - ۱۹۴۰ م

موضوع: Abrahamian, Ervand

موضوع: ایران -- سیاست و حکومت -- ۱۳۵۷ - ۱۳۰۴

موضوع: Iran -- Politics and Government -- 1925-1979

شناسه افزوده: یوسفی، حمیدرضا، - ۱۳۶۷، مترجم

رده‌بندی کنگره: DSR1۴۷۶

رده‌بندی دیویی: ۹۵۵/۰۸۲

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۱۰۲۷۶۹۶۵

تاریخ سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایران مدرن

مقالاتی در پاسداشت یرواند آبراهامیان

| هوشنگ شهابی | ترجمه حمیدرضا یوسفی |

Political, Social and Cultural History of Modern Iran

Essays in Honour of Ervand Abrahamian

| Houshang E. Chehabi | Hamidreza Yousefi |

تاریخ سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایران مدرن

مقالاتی در پاسداشت پروانه آبراهامیان

هوشنگ شهابی

ترجمه حمیدرضا یوسفی

ویراستار: فاطمه نادری

نمونه خوان: میترا سلیمانی

طراح یونیفرم: سیاوش تصاعدیان

طراح جلد: محیاراد

صفحه آرا: رها زیواز

مدیر تولید: مصطفی شریفی

چاپ اول، پاییز ۱۴۰۵، تهران، ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹-۲۲-۳۱۳-۶۲۲-۹۷۸

|| نشر بیگل | Bidgol Publishing co. ||

تلفن: انتشارات: ۲۸۴۲۱۷۱۷

فروشگاه تهران، خیابان انقلاب، بین ۱۲ فروردین و فخر رازی، پلاک ۱۷۷۴

تلفن: ۶۶۴۶۳۵۴۵، ۶۶۹۶۳۶۱۷

فروشگاه بابل سر، مجتمع تجاری میزبان، طبقه دوم

تلفن: ۰۱۱-۳۵۵۵۷۹۵۲

همه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

bidgol.ir

فهرست

۷	فهرست تصاویر
۹	درباره نویسندگان
۱۷	پیشگفتار
۲۳	گفت‌وگو با پروانه آبراهامیان استفانی کرونین
۴۳	کتاب‌شناسی پروانه آبراهامیان هوشنگ شهابی
۵۱	بخش اول: ایران در جهان
۵۳	۱. قرارداد ۱۹۰۷ میان انگلیس و روسیه: یک ضمیمه منگل بیات
۶۹	۲. محمد مصدق و «معیار تمدن» هوشنگ شهابی
۹۹	۳. انحلال قرارداد ۱۹۱۹ ایران و انگلستان ناهید مظفری
۱۳۹	بخش دوم: گذارها
۱۴۱	۴. از سردار سپه تا رضا شاه: عدم مشروعیت سلطنت پهلوی مازیار بهروز

۵. «آبادان در آتش و خون»: نقش جماعت در تاریخ ملی شدن صنعت نفت ایران
تورج اتابکی
۱۵۷
- بخش سوم: سیاست
۱۸۱
۶. موضع حزب توده ایران نسبت به محمد مصدق
سیاوش رنجبردائی
۱۸۳
۷. سایه مصدق: تاریخ، حافظه و بر ساخت یک اسطوره
علی انصاری
۲۲۱
۸. سازمان پیکار: تاریخ، زمینه ها، دگرگونی ها، چالش ها
پیمان وهاب زاده
۲۵۱
- بخش چهارم: فرهنگ و جامعه
۲۷۹
۹. گفت وگو در قانون: گزارش نویسی نمایی به مثابه ابزار سیاسی
شیدا دینانی
۲۸۱
۱۰. ما از ریشه کنده شدیم: سیاست آموزشی رضا شاه و جامعه ارمنیان ایران
حوری بربریان
۳۱۵
۱۱. فاطمه سیاح: محقق فراموش شده، روشنفکر عمومی و مدافع حقوق زنان
افشین متین عسگری
۳۴۷
- بخش پنجم: زندگی در شهر
۳۷۷
۱۲. تهی دستان همچون مسئله حکمرانی: نوانخانه مشهد در سال ۱۳۱۸
محمد مالجو
۳۷۹
۱۳. معماری فراغتی و زیبایی شناسی «طبقه متوسط مدرن» پهلوی
تالین گریگور
۴۰۷
۱۴. بازآیداع محله ها در تهران بعد از انقلاب: کنترل و بازآرایی فضایی
عباس وریج کاظمی و آرنگ کشاورزیان
۴۳۱
- نمایه
۴۶۱

فهرست تصاویر

۱۶۳	کارگاه ماشین آلات در پالایشگاه آبادان، ۱۳۲۹	تصویر ۵-۱
۱۶۷	آبادان در آتش و خون	تصویر ۵-۲
۱۷۰	تظاهرات در آبادان	تصویر ۵-۳
۱۸۹	کاریکاتور چلنگر که پروانه شیرینلی را به تصویر می کشد	تصویر ۶-۱
۱۹۱	تصاویر چلنگراز واقعه ۱۴ آذر؛ حمله به دفتر چلنگر	تصویر ۶-۲
۱۹۲	تصویر چلنگراز واقعه ۱۴ آذر: یورش نیروهای امنیتی به گردهمایی دانشجویان	تصویر ۶-۳
۱۹۶	کاریکاتور چلنگراز دستکاری ادعایی مصدق در روند انتخابات	تصویر ۶-۴
۱۹۹	کاریکاتور چلنگراز امتناع مصدق از فروش نفت به کشورهای غیرغربی	تصویر ۶-۵
۲۰۱	کاریکاتور چلنگراز حرکت کاروان شاه در سطح شهر در ۴ آبان	تصویر ۶-۶
۲۰۳	کاریکاتور چلنگر که مصدق را در کنار دولتمردان ضدکمونیست قرار می دهد.	تصویر ۶-۷

- تصویر ۱-۱۳ رضا شاه و ولیعهد محمدرضا در حال بازدید از ساختمان نیمه‌کاره، احتمالاً یک کارخانه، طی سفری رسمی به تبریز در حدود سال‌های ۱۳۱۵-۱۳۱۶ ۴۱۰
- تصویر ۲-۱۳ دو صفحه از گزارش تصویری مجله ایران باستان از شماره ویژه دی ۱۳۱۵، که مراسم برگزار شده در حیاط دبیرستان شاه رضا (طراحی کریم طاهرزاده بهزاد، ۱۳۱۱-۱۳۱۰) در مشهد را به عنوان بخشی از جشن‌های هزاره فردوسی نشان می‌دهد، مراسمی که برای مقامات پهلوی و همین‌طور محققان و مقامات خارجی برگزار شده بود. ۴۱۲
- تصویر ۳-۱۳ مراسم برافراشتن پرچم سازمان پیشاهنگی ارمنی آراغات در محوطه اصلی اردوگاه ۴۱۴
- تصویر ۴-۱۳ استخر قهرمانی استادیوم امجدیه با سکوی پرش، طراحی معمار رولان دویرول، واقع در خیابان روزولت، تهران، ۱۳۱۹ ۴۱۶
- تصویر ۵-۱۳ سینما متروپل، طراحی معمار وارطان هوانسیان، واقع در خیابان لاله زار، تهران، ۱۳۲۵ ۴۲۲
- تصویر ۶-۱۳ سینما گلدن سیتی، واقع در خیابان تخت جمشید، اثر اوژن آفتاندلیانس، معمار ارمنی ایرانی ۴۲۵
- تصویر ۱-۱۴ رشد تهران از سال ۱۲۷۰ تا ۱۳۸۹ ۴۳۴

درباره نویسندگان

علی انصاری استاد تاریخ ایران و بنیان‌گذار مؤسسه مطالعات ایران در دانشگاه سنت اندروز و همچنین عضو ارشد مؤسسه سلطنتی خدمات دفاعی و امنیتی است. در سال ۲۰۱۶ به عنوان عضو انجمن سلطنتی ادینبرو برگزیده شد. از آثار او می‌توان به این کتاب‌ها اشاره کرد: ایران مدرن از ۱۷۹۷، ویرایش سوم (۲۰۱۹)؛ ایران، اسلام و دموکراسی: سیاست مدیریت تغییر، ویرایش سوم (۲۰۱۹)؛ این جزایر: نامه‌ای به بریتانیا (۲۰۱۸)؛ ایران: درآمدی بسیار کوتاه (۲۰۱۴)؛ سیاست ملی‌گرایی در ایران مدرن (۲۰۱۲)؛ ایران در دوران احمدی‌نژاد (۲۰۰۸)؛ و رویارویی با ایران: شکست سیاست آمریکا و ریشه‌های بی‌اعتمادی (۲۰۰۶). مقالات او در نشریات اینترنتی آفرز، ایران، ایرانین، استادیز، ژورنال آو این افرز، ژورنال آو دیویتال ایشیاتیک سوسایتی، میدل ایسترن استادیز، پولیتیک اترانز، ساوندینگز و واشینگتن کوارترلی منتشر شده‌اند.

تورج اتابکی پژوهشگر ارشد در مؤسسه بین‌المللی تاریخ اجتماعی و استاد بازنشسته تاریخ اجتماعی خاورمیانه و آسیای مرکزی در دانشگاه لیدن است. از آثار او می‌توان به این کتاب‌ها اشاره کرد: تاریخ فرودستان: جستارهایی در تاریخ اجتماعی کارگری و ملی ایران (۱۴۰۱)؛ آذربایجان: قومیت و کشاکش قدرت در ایران (۱۹۹۳)؛ و قربانیان زمانه: زندگی و سرنوشت فعالان سیاسی و کارگران مهاجر ایرانی در دوران پاک‌سازی بزرگ شوروی (۲۰۲۰) که با همراهی لانا راوندی فدایی به زبان روسی نوشته شده و ترجمه انگلیسی آن در دست

انتشار است. از مجموعه‌های ویرایش شده‌ی او می‌توان به این عناوین اشاره کرد: مدرنیته و کارگزاران آن: جنبش‌های جوانان در تاریخ جنوب جهانی (۲۰۱۰)؛ ایران در قرن بیستم: تاریخ‌نگاری و فرهنگ سیاسی (۲۰۰۹)؛ دولت و فرودستان: جامعه و سیاست در ترکیه و ایران (۲۰۰۷)؛ و ایران و جنگ جهانی اول: میدان نبرد قدرت‌های بزرگ (۲۰۰۶). او همچنین با الیزابت بینی و کاوه احسانی کتاب کار در صنعت نفت: تاریخ‌های اجتماعی تطبیقی کار در صنایع جهانی نفت (۲۰۱۸)؛ با گوین دی. براکت، تاریخ کارگری عثمانی و جمهوری ترکیه (۲۰۰۹)؛ با سانجیوت مهندال، آسیای مرکزی و قفقاز: فرامی‌گرایی و دیاسپورا (۲۰۰۵)؛ و با اریک یان زورخر، مردان نظم: نوسازی اقتدارگراییه در ترکیه و ایران (۲۰۰۴) را تألیف کرده است. مقالات او در نشریات اینترنت‌نشال لیبر آند ورکینگ-کلاس هیستوری، ایرانین استادیو و استادیز این هیستوری منتشر شده‌اند.

منگل بیات پژوهشگر مستقلی است که در دانشگاه آیووا، دانشگاه رانیش فریدریش ویلهلم بن و دانشگاه هاروارد تدریس کرده است. از آثار او می‌توان به این کتاب‌ها اشاره کرد: تجربه ایران در حکومت پارلمانی: مجلس دوم، ۱۲۸۸-۱۲۸۶ (۲۰۲۰)؛ اولین انقلاب ایران: تشیع و انقلاب مشروطه ۱۲۸۸-۱۲۸۴ (۱۹۹۱)؛ و عرفان و اعتراض: اندیشه اجتماعی-دینی در ایران قاجاری (۱۹۸۲). مقالات او در نشریات کامپراتیو استادیز آو ساوث ایشیا، آفریقا آند د میدل ایست، اینترنت‌نشال ژورنال آو میدل ایست استادیز ایرانین استادیز، میدل ایست ژورنال و میدل ایسترن استادیز منتشر شده‌اند.

مازیار بهروز استاد گروه تاریخ در دانشگاه ایالتی سان‌فرانسیسکو است. از آثار او می‌توان به این کتاب‌ها اشاره کرد: ایران در جنگ: مناسبات با جهان مدرن و کشاکش با روسیه امپراتوری (۲۰۲۳)؛ شورشیان آرمان‌خواه: ناکامی چپ در ایران (۱۹۹۹)؛ و تأملاتی پیرامون تاریخ شورشیان آرمان‌خواه در ایران: مجموعه مقالات و مصاحبه‌ها (۱۳۸۵) که مجموعه‌ای است از گفت‌وگوها و مقالات درباره جنبش چپ در ایران. مقالات او در نشریات

اینترنشنال ژورنال آو میدل ایست استادیز، ایرانیان استادیز و میدل ایسترن استادیز منتشر شده‌اند.

حوری بربریان استاد تاریخ، صاحب کرسی ریاستی خانواده مغرونی در مطالعات ارمنی، و مدیر مرکز مطالعات ارمنی در دانشگاه کالیفرنیا در شهر ارواین است. از آثار او می‌توان به این کتاب‌ها اشاره کرد: زن ارمنی، عاملیت اقلیت، و شکل‌گیری مدرنیته ایرانی، ۱۹۷۹-۱۸۶۰ (با همراهی تالین گریگور، ۲۰۲۵)؛ انقلابیون سیار: ارمنیان و انقلاب‌های پیوسته در جهان‌های روسی، ایرانی و عثمانی (۲۰۱۹)؛ و ارمنیان و انقلاب مشروطه ایران ۱۲۸۸-۱۲۸۴: «عشق به آزادی وطن ندارد» (۲۰۰۱). او همچنین به همراه تورج دریایی کتاب بازتاب‌های هویت ارمنی در تاریخ و تاریخ‌نگاری (۲۰۱۸) را ویرایش کرده است. مقالاتش در نشریات آرمین رییو، کامپراتیو استادیز آو ساوث ایشیا، آفریقا آند میدل ایست، کریتیک: کریتیکال میدل ایسترن استادیز، ایرانیان استادیز و ژورنال آو د سوسایتی فور آرمین استادیز منتشر شده‌اند.

هوشنگ اسفندیار شهابی استاد بازنشسته روابط بین‌الملل و تاریخ در مدرسه جهانی مطالعات پاردی در دانشگاه بوستون است. از آثار او می‌توان به این کتاب‌ها اشاره کرد: اصلاحات نام‌گذاری: نام‌های خانوادگی و دولت‌سازی در ایران (۲۰۲۰)؛ جنگ‌های فرهنگی و جامعه دوگانه (۲۰۱۸)؛ و سیاست و نواندیشی دینی در ایران: نهضت آزادی در دوران شاه و خمینی (۱۹۹۰). او ویراستار و نویسنده اصلی کتاب روابط دوردست: ایران و لبنان در پانصد سال گذشته (۲۰۰۶) است، همچنین به همراه گریس نویل، ایرلند و ایران: مواجهه‌های فرهنگی میان ایرانیان و ایرلندی‌ها (۲۰۱۵)؛ با ونسا مارتین، انقلاب مشروطه ایران: سیاست مردمی، دگرگونی‌های فرهنگی و پیوندهای فراملی (۲۰۱۰)؛ و با خوان خوزه لینز، نظام‌های سلطانی (۱۹۹۸) را ویرایش کرده است. مقالات او در نشریات آنالز آو د جین سوسایتی آو میدل ایسترن استادیز، آوس پولیتیک اوند تسایت‌گشیشته، دیپلماسی آند استیت‌کرافت، گاورنمنت آند آپوزیشن، اینترنشنال ژورنال آو د هیستوری آو اسپورت، اینترنشنال ژورنال آو

میدل ایست استادیز، ایرانیان استادیز، ژورنال آو پرشینیت استادیز، ژورنال آو سادرن آفریکن استادیز، پرسیکا و پالیتیکال ساینس کوارترلی منتشر شده‌اند.

استفانی کرونین پژوهشگر همکار مؤسسه الهه امیدیار میرجلالی در دانشکده مطالعات آسیایی و خاورمیانه دانشگاه آکسفورد که آثار زیادی درباره ایران و خاورمیانه نوشته است. تازه‌ترین آثار او تاریخ‌های اجتماعی ایران: مدرنیسم و حاشیه‌نشینی در خاورمیانه (۲۰۲۱) و مجموعه ویرایش شده فقر، جرم و بقا: طبقات خطرناک در خاورمیانه و شمال آفریقا (۲۰۱۹) است. او از اعضای هیئت تحریریه نشریات مطالعات خاورمیانه، مطالعات ایرانی و مطالعات حوزه فرهنگی ایران است و همچنین مجموعه مطالعات تاریخی ادینبرو درباره ایران و جهان فارسی‌زبان را ویرایش می‌کند.

شیدا دیانی تاریخ‌نگار تئاتر و پژوهشگر پسادکتر در مرکز مطالعات ایران و خلیج فارس-مصور-رحمانی در دانشگاه پرینستون است. اولین کتاب او با عنوان ساختن تاریخ با تئاتر در ایران مدرن: بندبازی انقلابیون، که به زودی انتشارات دانشگاه ادینبرو منتشرش خواهد کرد، به بررسی تحول تئاتر/نمایش ایرانی از آیین‌های نمایشی تا نمایشنامه‌نویسی به سبک اروپایی در سده نوزدهم و اوایل سده بیستم میلادی (۱۳۰۰-۱۳۲۰ ش.) می‌پردازد. پژوهش او تاریخ اجتماعی و سیاسی، تئاتر تطبیقی، ادبیات فارسی و نظریه‌های ترجمه، اجرا و شکل‌گیری هویت را درهم می‌آمیزد. او درباره ریشه‌های نمایشی هنرهای تجسمی معاصر، روان‌شناسی اجتماعی آیین‌های سوگواری و کاربرد نمایش در ایدئولوژی سیاسی نیز نوشته است. شیدا دیانی پیش‌تر استاد زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه هاروارد بود و در سال ۲۰۱۸ دکترای خود را از دانشکده مطالعات خاورمیانه و اسلامی دانشگاه نیویورک دریافت کرد.

تالین گریگور استاد تاریخ هنر در دانشکده هنر و تاریخ هنر دانشگاه کالیفرنیا در دیویس است. از آثار او می‌توان به زن ارمنی، عاملیت اقلیت، و شکل‌گیری مدرنیته ایرانی ۱۹۷۹-۱۸۶۰ (به همراه حوری بربریان، ۲۰۲۵)، احیای ایرانی: امپریالیسم تقلید در معماری ایرانی و پارسی (۲۰۲۱)، هنر معاصر ایران: از خیابان

تاکارگاه (۲۰۱۴)، و ساختن ایران: مدرنیسم، معماری و میراث ملی در دوران پهلوی (۲۰۰۹) اشاره کرد. مقالات او در نشریاتی چون آگرگیت، آرت بولتن، فیوچر آنتریور، گتی ریسرچ ژورنال، ژورنال آو ایرانیین استادیز، ژورنال آو کامپراتیو استادیز آو ساوث ایشیا، آفریقا آند د میدل ایست و ژرد تکست منتشر شده است.

آرنگ کشاورزبان دانشیار مطالعات خاورمیانه و اسلامی در دانشگاه نیویورک است. از آثار او می‌توان به آفرینش فضا برای خلیج: تاریخ‌های منطقه‌گرایی و خاورمیانه (۲۰۲۴)، بازار و دولت در ایران: سیاست در بازار تهران (۲۰۰۷)، و ویرایش مشترک جهان ۱۹۷۹: جغرافیاها و تاریخ‌های انقلاب ایران (۲۰۲۱) با علی میرسپاسی اشاره کرد. مقالات او در نشریاتی چون جئوپالیاتیکس، ژورنال آو چرچ آند استیت، اینترنشنال ژورنال آو میدل ایست استادیز، اینترنشنال ژورنال آو ربن آند ریجنال ریسرچ و میدل ایست ریپورت منتشر شده است.

محمد مالجو پژوهشگر مستقلی است که در تهران زندگی می‌کند و در زمینه اقتصاد سیاسی ایران پس از انقلاب و تاریخ اجتماعی معاصر ایران تخصص دارد. او در دانشگاه علامه طباطبائی تدریس کرده و در مؤسسه بین‌المللی تاریخ اجتماعی در آمستردام و مدرسه مطالعات شرقی و آفریقایی در لندن پژوهشگر مهمان بوده است. از تازه‌ترین آثار او می‌توان به این کتاب‌ها اشاره کرد: کوچ در پی کار و نان: فاعلیت منفعلانه مستمندان آذربایجان از ۱۳۲۷ تا ۱۳۲۹ خورشیدی (۱۴۰۰)؛ تاراج نهان: سلب مالکیت از نیروهای کار در اثر تورم در ایران (۱۳۹۸)؛ چهره ژانوسی اکبر: هاله کودتایی یک انقلاب (۱۳۹۷)؛ و سیاست اعتدال در بوتۀ نقد سیاسی (۱۳۹۵). مقالات او در نشریاتی چون آلترناتیو آنترانسیونال، کریتیک: ژورنال آو سوشالیست تئوری، اینفورماسیونس پرویکت ناهر اوند میتلر اوستن، میدل ایست ریپورت، مولیتود، اکونومیکوس و روو تی‌یر موند منتشر شده است.

افشین متین‌عسگری استاد تاریخ خاورمیانه در دانشگاه ایالتی کالیفرنیا در لس‌آنجلس است. از آثار او می‌توان به هم شرقی و هم غربی: تاریخ فکری مدرنیته ایرانی (۲۰۲۱) و مبارزه دانشجویان ایرانی با شاه: کنفدراسیون دانشجویان

ایرانی (۲۰۰۲) اشاره کرد. مقالات او در نشریاتی چون کامپراتیو استادیز آو ساوث ایشیا، آفریقا آند د میدل ایست، کریتیک: کریتیکال میدل ایسترن استادیز، ایرانین استادیز، میدل ایسترن استادیزو ساوث ایشیا استادیز منتشر شده است.

ناهید مظفری پژوهشگر ارشد در مرکز علوم انسانی برای مطالعات پیشرفته در دانشگاه لایپزیگ و پژوهشگر مهمان در دانشگاه نیویورک است. او در گروه مطالعات خاورمیانه و اسلامی در دانشگاه نیویورک، دانشگاه نیویورک در پاریس، و مدرسه نو برای پژوهش‌های اجتماعی تدریس کرده است. او به همراه احمد کریمی حکاک، مجموعه زمانه‌ای غریب، ای عزیز من: گلچین ادبیات معاصر ایران از سوی انجمن قلم (۲۰۰۵) را ویرایش کرده است. از مقالات او می‌توان به این موارد اشاره کرد: «پروژه‌ای مدرنیستی در ایران: نوشته‌های علی اکبر دهخدا در دوران مشروطه» در کتاب انقلاب مشروطه ایران: سیاست‌های مردمی، دگرگونی‌های فرهنگی و پیوندهای فراملی ویراسته هوشنگ شهابی و ونسا مارتین (۲۰۱۰)؛ «تقوای مدنی: چشم‌اندازهای سکولاریته در ایران مشروطه» در کتاب دین و سکولاریسم: دگرگونی‌ها و انتقال‌های گفتمان‌های دینی در اروپا و آسیا (۲۰۱۳) ویراسته ماریون اگرت و لوسیان هولشر؛ و «فرهنگ و مقاومت: نوشتن در برابر قدرت» در کتاب هدف‌گیری ایران (۲۰۰۷) ویراسته دیوید بارسامیان.

سیاوش رنجبردانی دانشیار (استادیار ارشد) تاریخ خاورمیانه مدرن در دانشگاه سنت اندروز در اسکاتلند است و پیش‌تر مدرس تاریخ ایران در دانشگاه منچستر بوده. زمینه تخصصی او تاریخ سیاسی ایران از سال ۱۳۲۰ خورشیدی به بعد است؛ با تمرکز بر دوره‌های تکرر سیاسی، به ویژه سال‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲ و ۱۳۵۶ تا ۱۳۶۰، و همچنین تاریخ چپ ایران. از او کتاب در جست‌وجوی اقتدار در ایران: تاریخ نهاد ریاست جمهوری از انقلاب تا روحانی (۲۰۱۸) منتشر شده و در حال نگارش دو تک‌نگاری درباره وقایع سال‌های ۱۳۵۶ تا ۱۳۶۰ است. مقالات او در نشریاتی چون بریتیش ژورنال آو میدل ایسترن استادیز، ایرانین استادیزو میدل ایسترن استادیزو همچنین به زبان فارسی در نشریات بخارا و رادیو زمانه منتشر شده است.

پیمان وهاب‌زاده استاد جامعه‌شناسی در دانشگاه ویکتوریاست. از آثار او می‌توان به این موارد اشاره کرد: برای زمین و فرهنگ: جنبش شوراهای مردمی دهقانان ترکمن در ایران، ۱۳۵۹-۱۳۵۸ (۲۰۲۴)، هنر سرکشی: فرهنگ معترض و مقاومت فعال در ایران دهه ۱۳۵۰ (۲۰۲۲)، و خشونت و عدم خشونت: جستارهای مفهومی در تضادهای خیالی (۲۰۱۹). او همچنین به همراه سمیر گاندشا ویراستار کتاب عبور از مرزها: مقالاتی به افتخار ایان انگوس (۲۰۲۰) بوده است. وهاب‌زاده هشت کتاب شعر، داستان، نقد ادبی و خاطرات هم به زبان فارسی نوشته و آثارش به زبان‌های انگلیسی، فارسی، آلمانی، فرانسوی، کردی و اسپانیایی منتشر شده‌اند.

عباس وریج‌کاظمی دانشیار در مؤسسه مطالعات اجتماعی و فرهنگی در تهران است. کاظمی نویسنده چندین کتاب در زمینه زندگی روزمره، شهرسازی و نظریه اجتماعی است، از جمله پرسه‌زنی و زندگی روزمره ایرانی (۱۳۹۲)، مگامال‌ها و مجتمع‌های بزرگ تجاری در تهران (۱۴۰۰) و سفر نظریه‌ها (۱۴۰۱). از مقالات انگلیسی او می‌توان به «پرولتاریای دانشگاهی در ایران» (با همکاری آزاده دهقان دهنوی، ۲۰۱۷) در کریتیک: ژورنال آو سوشالیست تئوری، «مفاهیم در سفر: داستان کالایی شدن آموزش عالی در ایران» در همان نشریه (۲۰۲۰) و «مطالعات فرهنگی ایران و هژمونی طبقه متوسط شهری» در مطالعات فرهنگی و ارتباطات: ویژگی‌ها و مسائل به سردبیری هادی خانیکی (۲۰۲۰) اشاره کرد.

پیشگفتار

در سال ۱۹۸۰، استاد راهنمای رسالهٔ دکترایم در دانشگاه ییل، که متقاعدم کرده بود رساله‌ام را دربارهٔ ایران بنویسم، گفت باید استاد مشاور هم پیدا کنم که دربارهٔ ایران آگاهی و اطلاعات کافی داشته باشد، چون خودش چنین دانشی را نداشت. به کیمبریج ماساچوست رفتم تا از منگل بیات، که آن زمان در دانشگاه هاروارد تدریس می‌کرد، مشورت بگیرم. پیشنهاد کرد با پرواند آبراهامیان تماس بگیرم. آبراهامیان پذیرفت که دیداری داشته باشیم و من هم راهی نیویورک شدم تا در دانشگاه کلمبیا با او ملاقات کنم. او با گشاده‌رویی قبول کرد که در راهنمایی رساله مشارکت داشته باشد. در آن سال‌ها، هر بار که یک فصل از رساله را تمام می‌کردم به نیویورک می‌رفتم تا او را ببینم. در این دیدارها با دقت فصلی را که آماده کرده بودم می‌خواند، راهنمایی می‌کرد، با سخاوت منابع دست‌اول گردآوری‌شدهٔ خودش را در اختیارم می‌گذاشت و شب را با پختن غذایی لذیذ برایمان به پایان می‌برد. چهار دههٔ بعد، وقتی در دوران قرنطینهٔ همه‌گیری کرونا همراه با جمعی از پژوهشگران در زوم دربارهٔ انتشار مجموعه مقالاتی در پاسداشت او گفت‌وگو می‌کردیم، پیشنهاد شد که من ویراستاری این مجموعه را بر عهده بگیرم و من هم با خوشحالی فراوان پذیرفتم. این یادنامه پژوهشگرانی از سه قاره را گرد هم می‌آورد و مقالات آن طوری تنظیم شده‌اند که از سطح بین‌المللی به سطح ملی و سپس به سطح محلی پیش بروند.

بخش اول، «ایران در جهان»، شامل سه فصل است که بر محدودیت‌هایی متمرکزند که قدرت‌های اروپایی در دهه‌های ابتدایی سده بیستم بر حاکمیت ایران تحمیل کردند. در مقاله «قرارداد ۱۹۰۷ میان انگلیس و روسیه: یک ضمیمه»، منگل بیات ابعاد تازه‌ای را دربارهٔ این موضوع آشکار می‌کند که چگونه ضرورت‌های سیاست خارجی سیاست بریتانیا را در قبال ایران در پی انقلاب مشروطه ۱۲۸۵ شکل داد. هوشنگ شهابی در مقاله «محمد مصدق و "معیار تمدن"» به اولین نوشته‌ها و فعالیت‌های سیاسی محمد مصدق می‌پردازد که در حمایت از الغای حقوق قضایی برون‌مرزی اروپاییان صورت گرفت. فصل سوم، مقاله ناهید مظفری با عنوان «انحلال قرارداد ۱۹۱۹ ایران و انگلستان»، شرحی دقیق از سرچشمه‌های مخالفت با این قرارداد ارائه می‌دهد؛ قراردادی که به‌طور گسترده محدودکنندهٔ استقلال و حاکمیت ایران تلقی می‌شد.

بخش دوم، «گذارها»، شامل دو فصل است که بر مقاطع کلیدی در تاریخ معاصر ایران تمرکز دارند. در مقاله «از سردار سپه تا رضا شاه: عدم مشروعیت سلطنت پهلوی»، مازیار بهروز استدلال می‌کند که در انحلال سلسلهٔ قاجار در سال ۱۳۰۴ و برپایی دودمان پهلوی و پس از آن مفاد قانون اساسی ایران نادیده گرفته شد. تونج اتابکی در فصل خود با عنوان «آبادان در آتش و خون»: نقش جماعت در تاریخ ملی شدن صنعت نفت ایران»، از زاویهٔ تاریخ اجتماعی به بحرانی می‌پردازد که با ملی شدن نفت در سال ۱۳۳۰ برانگیخته شد.

در بخش سوم، «سیاست»، سه موضوعی که تاکنون کمتر بررسی شده‌اند در اینجا توجه علمی شایسته‌ای دریافت کرده‌اند. سیاوش رنجبردائی در مقاله «موضع حزب تودهٔ ایران نسبت به محمد مصدق»، شرح مفصلی از سیاست‌های حزب کمونیست ایران در قبال نخست‌وزیر مصدق ارائه می‌دهد. مصدق همچنین محور اصلی مقالهٔ علی انصاری با عنوان «سایهٔ مصدق: تاریخ، حافظه و برساخت یک اسطوره» است که به تأثیر ماندگار دوران کوتاه نخست‌وزیری او بر سیاست ایران در سال‌های پس از آن می‌پردازد. در نهایت، پیمان وهاب‌زاده در مقالهٔ خود با عنوان «سازمان پیکار: تاریخ، زمینه‌ها، دگرگونی‌ها، چالش‌ها» اولین روایت جامع از این گروه سیاسی چپ‌گرا را پیش از انقلاب ۱۳۵۷ و در جریان آن ارائه می‌کند.

بخش چهارم، «فرهنگ و جامعه»، تمرکز را از سیاست ملی به تحولات اجتماعی منتقل می‌کند. در مقاله «گفت‌وگو در قانون: گزارش نویسی نمایشی به مثابه ابزار سیاسی»، شیدا دیانی با بازخوانی مجله قرن نوزدهمی قانون و تحلیل طبقاتی شخصیت‌های آن، استدلال می‌کند که نوشته‌های سیاسی را باید در بسترهای غیرسیاسی‌شان نیز فهمید. حوری بربریان با بحث درباره سیاست‌های تبعیض‌آمیز رضا شاه نسبت به ارامنه در مقاله «ما» از ریشه‌کنده شدیم: سیاست آموزشی رضا شاه و جامعه ارمنیان ایران»، نشان می‌دهد که سکولاریسم رژیم او نسبی و محدود بوده است. در مقاله «فاطمه سیاح: محقق فراموش شده، روشنفکر عمومی و مدافع حقوق زنان»، افشین متین عسگری چهره‌ای را به زندگی بازمی‌گرداند که اهمیت او تاکنون در تحقیقات علمی مغفول مانده بود.

بخش پنجم، «زندگی در شهر»، تمرکز را از سطح ملی به سطح شهری می‌برد. محمد مالجو در مقاله خود با عنوان «تهی‌دستان همچون مسئله حکمرانی: نوانخانه مشهد در ۱۳۱۸» نوسانات سیاست‌های عمومی درباره فقر در یک مرکز استانی را تحلیل می‌کند. فصل تالین گریگور با عنوان «معماری فراغت و زیبایی‌شناسی "طبقه متوسط مدرن" پهلوی» نشان می‌دهد که چگونه معماری فراغت و زیبایی‌شناسی طبقه متوسط از طریق نقش‌کلیدی معماران غیرمسلمان در شکل‌دهی به تهران پهلوی باهم پیوند یافته‌اند. عباس وریج کاظمی و آرنگ کشاورزبان در مقاله «بازابداع محله‌ها در تهران بعد از انقلاب: کنترل و بازاریابی فضایی» به تجزیه و تحلیل سیاست‌های محله‌ای در تهران پس از انقلاب پرداخته‌اند.

در پایان، مايلم از همکارانی که در حین کار بر روی این مجموعه کمک کردند قدردانی کنم. من به کرات از مشورت‌های حوری بربریان، استفانی کرونین و افشین متین عسگری بهره بردم؛ مهرداد بابادی و شهرداد شهوند ترجمه‌های فارسی کتاب‌ها و مقالات پروانه آبراهامیان را در اختیارم گذاشتند که ممکن بود خودم نادیده‌شان بگیرم؛ و ویرایش دقیق ریچل گودیاری نیز از بسیاری خطاها و پیامدهای ناخوشایند نجاتمان داد. از همه این افراد صمیمانه سپاسگزارم.

